

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
בעריכת נחמה ליבוביץ

27
מ

הפטרה לשבת תשובה

גילך (תשכ"ח-כ"ט)

חושע י"ד

שבת זו שבין ראש השנה ליום הכפורים נקראת 'שבת שובה' מפני שמפסירין בו (חושע י"ד) 'שובה ישראל', והעם קורין לו 'שבת תשובה' מפני שהוא בתוך ימי התשובה... ואין נער אומר ההפטרה אלא קורין איש חשוב.

(עגנון, ימים בוראים קפ"ט).

1. שאלה כללית:

א. השוה:

י"ד ב' ד', ה' ו'
ו' א' ג', ד'

- בשני המקומות תפילת ישראל אל ה', שובה אליו. איך יש להבין את ההבדל הגדול שבין תשובת ה' לתפילתם בו' ד' ובין תשובתו לתפילתם בפרקנו (ה' ו')?
- בשני המקומות נמצא דמוי הסל. מה ההבדל בין דמוי הסל שם ובין דמוי זה בפרקנו.

(עי' גם י"ג ג')

ב. ב' שובה ישראל עד ה' אלוהיך

יומא פ"ג ע"א: אמר ר' לוי גדולה תשובה שמגעה עד כסא הכבוד, שנאמר 'שובה ישראל עד ה' אלוהיך'. ר' יוחנן אמר: גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה, שנאמר: (ירמיהו ג') "חן ישלה איש את אשתו וחלכה מאתו והייתה לאיש אחר הישוב אליה עוד, הלא חנוף תחנוף הארץ והיא זנית דעים רבים ושוב אלי - נאום ה'".

(רש"י ד"ה את לא תעשה שבתורה: (דברים כ"ד ד') "לא יוכל בעלת הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הוטמאה".)

רמב"ם הלכות תשובה פרק ז' הלכה ו'

גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר 'שובה ישראל עד ה' אלוהיך'. ונאמר (עמוס ד') "ולא שבתם עדי", ונאמר (ירמיהו ד') "אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב" כלומר: אם תחזור בתשובה, בי תדבק.

מלבי"ם ד"ה שובה עד: מורה ששב לדבר שחתרק ממנו וצריך להגיע עד המקום. סלת "עד" מצוין שה' עומד רחוק מהם והם צריכים ללכת אליו עד שיגיעו עדי, עד המקום אשר הוא שם, ר"ל שיעזבו את עונותיהם הקודמים ויתחרטו על העבר, שטעו מני דרך בטעות ובאונס ומבקשים הדרך לשוב עד ה'. ומוסיף אח"כ (פסוק ב') "ושובו אל ה'" - ושובו שנית אל ה' וחיה התשובה מאהבה.

והשוה לדבריו דברים פרק ל' פסוק א' ושבבת עד ה' אלוהיך ושמת בקולו. ככל אשר אני מצוה היום... בכל לבבך ובכל נפשך.

פסוק י' כי תשוב אל ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך.

"הכתב והקבלה" ד"ה כי תשוב אל ה'

(י) "תשוב אל ה'" ולמעלה (ב) אמר: "ושבת עד ה'". וטעם שינויים אלה, נראה לי שהוא בשינוי סיבות המביאות אל התשובה: אם התשובה היא מיראת העונש שאין החטא נמחק לגמרי, ורושם החטא עדיין מחיצה מבדלת בין האדם למקום, בזה פחובד סלת "עד" עם התשובה, כי אף שבתשובה זו יתקרב האדם גם כן אל ה', בכל זאת רושם החטא עדיין נשאר מסך מבדיל בינו לבין המקום, ועגיון התשובה "עד" ה' כעניין "בא עד הבית", שטעמו ההתקרבות אל הבית עד שעומד סמוך אליו בריחוק מקום קצת.

אמנם אם התשובה היא מאהבת ה', שבזה יתעלה מעלת חשב, עד שאמר חז"ל: "במקום שפעלו תשובה עומדיו אין צדיקים גבורים יכולים לעמוד", כי יתעלה חשב בזה אל דבקות ה' הגמורה, על תשובה מעולה זו מחובר תמיד מלת "אל ה'", וכמאמר "בא אל הבית", שהטעם בו ההגיע אל תוך הבית ופניסיותו.

המלבי"ם ד"ה "כי תשוב אל ה'":

שאז יבואו למדרגת גדולה כזו, מפני שהתשובה תהיה "אל ה'", לא כהתשובה בראש הפרשה שהיא רק "עד ה' אלוהיך".

גליון וילך

- 1) האם מתחשבים האמוראים (ר' לוי ור' יוחנן) בהבחנה הלשונית שמבחינים בעל הכתב. והקבלה והמלבי"ם ביו "שיבה עד" לבין "שיבה אל"?
 - 2) האם מבחין הרמב"ם בהלכות השובה בהבחנה לשונית זו?
 - 3) היש להביא סעד לתבונה לשונית זו מן הפסיקים הנאים ב"ואל ב' י"ב: וגם עתה... שרב... ע"כ וכל לבבכם... יואל ב' י"ג: וקרעו לבבכם ואל נגדיכם ושובו אל ה'... (לכל שאלה א עיין גם בדברי הרב קוק סתור "אורות התשובה" פרק י"ז שדובא" וגליון נצבים וילך שנת תש"ה שאלה ד, וע' עלון החדרכה!)

ג. ג': אמרו אליו: כל תשא עון וקח טוב וג' ונסלמה פרי שפתינו. רש"י ד"ה וקח טוב: ולמדנו דרך טוב. ד"א: מעט מעשים טובים שבידנו קח בידך ושפסגו אחריהם. וכן דוד אומר (תהל' י"ז ב') "מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרלי"ם". ד"א וקח טוב: וקבל הודיה מאתנו, שבאמר (תהל' צ"ב) "טוב לתודות לה'".

א) הלכן מצא רש"י בפסוקנו את הרמז לפרשו הראשון?
 ב) כיצד מפרש רש"י את הפסוק בתהלים "ד'?"
 ג) מדוע לא הסתפק רש"י באחד משלשת פירושו והביא גם את האחרים, מהי מעלתו ומהי חולשתו של כל אחד?

ד. ד': אשר לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד "אלוהינו!" למעשה ידנו אשר בר ירוחם יתום.

- 1) כמה מפרשים ראים בדברי ודוי אלה גם חרטה על שבטחו באשור וגם חרטה על שבטחו במצרים. היכן הרמז למצרים בפסוק זה?
- א 2) מהו הקשר בין חלקו הראשון של פסוקנו ("אשור... לא נרכב") לבין חלקו השני ("ולא נאמר עוד... ידנו") ומהי ההירגה בו?
- א 3) למה באה הפניה אל ה' בפסוק זה בתאר של מרחם על יתום?

ה. ד'... ולא נאמר עוד "אלוהינו" למעשה ידנו.

ילקוט שמעוני תהל"ב
 ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר (ס"ד ב') "שיבה ישראל עד ה' אלוקיך" - אומרים ישראל לפני הקב"ה: "רבונו של עולם! אם בני עושים תשובה - מי מעיד עלינו? אמר להם ה' ב"ה לרעה נעשיתי לכם עד, שנ' מלאכי-ג' ("וקרבתיו אלזכם למשפט והייתי עד חמהר ב' כשפים ובמגאפיים" ולסובה אינני נעשה לכם עד?!" הו"י - ("י"ו א') "שובה ישראל עד ה' אלוקיך!"

רמב"ם הלכות תשובה ב' ג'
 ומה היא התשובה? הוא שיעזב החוטא חטאי וליסיר ממושביו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד: שבאמר (ישע' נ"ה ד'): "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן יתחם על שונה שבאמר (ירם' ל"א ח"ח) "כי אחרי שובי בחסתי". ויעיד ע"ו יודע תעלומתו, שלא ישוב לזה החטא לעולם, שבאמר (הושע י"ד ד'): "ולא נאמר עוד אלוהינו" מעשה ידנו".

- א 1) מה ראייה שמצא ילקוט שמעוני בפ' ב' שנ' שה להם הקב"ה ער?
- 2) מה ראייה מצא הרמב"ם בפ' ד' לדבריך?

ו. ר': יפדח כשושנה ויך טרשיו כלבנון
 ז': ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו
 וריח לו כלבנון
 ח': ישובו יושבי בצל"י יהיו דגן ויפרחו כגפן
 זכרו כעין לבנון.

- 1) מה מרטיף כל אחת מהזכרות הצמחיה לחאור?
- 2) שני פירושים נתנים במפרשים למלת "ישובו", אלו הם שני הפירושים ואיזה מהם מתאים יותר להקשר?
- 3) למי מוסב הכנוי של "בצל"י?
- 4) רב הפרשנים מפרשים "זכורו" - ויחור. מניין לחס?